

FEDÁK MIHÁLY EZREDES, A KATONAI MÁRIA TERÉZIA-RENDE VITÉZE.

A magyar huszár hősiességéről sokat tud a történelem s hogy ez a hősi lélek ma is él még, a világháborút véres eseményei igazolták. Egy hős magyar huszárról akarunk e helyen megemlékezni, ki a napoleoni hadjáratok viharában szerzett dicsőséget a magyar névnek s ki a dicsőség mezejéről úgy tűnt el, hogy családjának vitézi emlékének kívül semmi más örökséget nem hagyott. Fedák Mihály volt ez a vitéz huszár, kinek tarvisi hőstettei mindig emlékeztetésekké maradnak, míg a monarchia fennáll, ki a legnagyobb katonai kitüntetést érdemelte ki vitézségével, de kiről ez ideig még azt sem tudtuk, hogy mikor, hol és milyen körülmények között halt meg. Fedák Mihály emlékének szenteljük e munkát, ki egy évtizeden át élt szerény nyugdíjából szülőföldje közelében Kassán s vitézi harcban szerzett sebeinek fájdalmait a szegénység keserűségeivel együtt volt kénytelen viselni mindaddig, míg a jótékony halál meg nem váltotta szenvedéseitől. Nem voltak ősi jószágai, melyekre katonai pályája befejeztével visszavonulhatott volna, a jászói polgárfiú mint kassai polgár fejezte be életét s a kassai temetőben aluszsa örök álmait.

1797 márczius 22., 23. és 24. voltak azok az emlékeztető napok, a melyeken Fedák Mihály, akkor az Erdődy-huszárok alezredese, hősi bátorságával hervadhatatlan babérokat aratott. Az olaszországi vereségek után az osztrák sereg Karinthián vonult vissza s az üldöző francia csapatok Masséna tábornok parancsnoksága alatt szakadatlanul nyomában voltak. Már Tarvisig jutottak el a francia előcsapatok, mikor márczius 22-én Fedák alezredes osztályával meglepte a francziákat, elfoglalta a fontos tarvisi állásokat s huszárjaival a vadregényes alpesi vidéken védelemre

rendezkedett be. A következő napon Tarvis alá érkezett a francia főerő Masséna tábornok parancsnoksága alatt s heves támadást intézett a huszárok állásai ellen. Az állások megtartása nagy jelentőséggel bírhatott a visszavonuló sereg számára, mert a fővezér, Károly főherceg személyesen intézte a védelmet. A huszárok fényesen megfeleltek feladatuknak s érzékeny veszteségük ellenére megtartották állásaikat. Fedák 600 főből álló osztályából estig csak 3 tiszt és 30 legény maradt meg, de nem tágtítottak. Márczius 24-én a francziák megújították támadásaikat s most már Károly főherceget is az a veszedelem fenyegette, hogy elfogják, mert a huszárok elszánt védelme nem volt elegendő ahhoz, hogy a francziákat megállítsák. Fedák Mihály egy tisztjével, egy altisztjével és öt huszárjával egy völgysszoros bejáratánál foglalt állást s mindaddig feltartóztatta a francziákat, míg Károly főherceg biztonságba nem jutott. Hősiességével megmentette a főherceget, maga azonban már nem tudott megmenekülni, mert lovát ellenséges golyó érte s maga több súlyos sebet kapott. A francia hadifogságból kiszabadult huszárezredes számára Károly főherceg 1798 január 17-én olyan fényes bizonyítványt állított ki tarvisi hőstetteiről, hogy e bizonyítvány alapján megkapta a Mária Terézia-rend kiskeresztjét.

Mindezeket közölte már a Hadtörténelmi Közlemények II. (1889.) évfolyama (694—695. old.) se közlést most azon adatokkal próbáljuk kiegészíteni, melyeket a budai katonai törvényszék (Iudicium delegatum militare) levéltára őrzött meg számunkra. Ez adatok Fedák Mihály halálára, hagyatékára és családjára vonatkoznak s részben a Hadtörténelmi Közleményekben elmondottak helyesbbítésére szolgálnak, részben pedig olyan adatok, melyek Fedák Mihály életrajzának kiegészítésére alkalmasak.

A budai katonai törvényszék iratai között őrzött 1814 június 8-iki jelentés szerint ¹ Fedák Mihály az Erdődy-, később Frimont-huszárok nyugalmazott ezredese 1814 június 7-én (helyesebben június 6-án éjjel 11 órakor) halt meg Kassán 66 esztendőskorában. ²

¹ Dr. J. Hirtenfeld Der Mil.-Maria-Theres.-Orden stb., Wien, 1857. ezimű művének 631. l. olvasható adat hamis, mert szarinte Fedák *Gyula-jehérváron* halt meg, ami nem igaz.

² 1814. 3/269.

Utolsó katonai állomáshelye Gyulafehérvár volt, melynek parancsnoki tisztét viselte. Innen vonult nyugalomba 1805 május 1-én 57 esztendőskorában s ettől kezdve állandóan Kassán lakott, a hol már 1804-ben házat vásárolt. Kassán 1200 frt évi nyugdíjából élt, s ezenkívül, mint a Mária Terézia-rend lovagja, 400 frt évdíjat is kapott. Kassai háza a középső külvárosban állott, itt lakott holtáig feleségével, özvegy Schubertné Barkassy Borbálával s leányával a 16 esztendőskor Terézzel. 15 esztendőskor Mihály nevű fia atyja halálakor már alhadnagy volt a Hessen-Homburg-hűsárok-nál, mostohaafia a 23 esztendőskor Schubert József pedig, mint hadnagyszolgált a Duka-ezredben.

A kassai jelentés szerint adósságokkal terhelt kassai házában és ingóságain kívül egyéb vagyon nem maradt. Minthogy hátrahagyott iratai között magyar nemességére vonatkozó bizonyítékokat nem találtak, tárgyalás alá vették nemességét s utóbb hivatalosan megállapították, hogy a vitéz huszárezredes nem nemes családból származott és maga sem szerzett nemességet.

1816 december havában jelentkezik a Lodiban állomásozó Frimont-ezred s jelenti a budai katonai törvényszéknek, hogy Fedák Mihály ezredessel szemben 2000 frt követelése van, melynek kiegyenlítését kéri a hagyatékból.¹ Hogy a Frimont-ezred kívánsága teljesíthető legyen, ismerni kellett a hagyatéki tárgyalások eredményét. A budai katonai törvényszék e célból a helytartótanács-hoz fordult, ez pedig a kassai városi tanácstól kért felvilágosítást. A kassai városi tanács ismét azt jelentette, hogy a katonai hatóság kezeli a hagyatékot. A kassai hadbírótság végre 1817 május 17-én bevallotta, hogy a hagyaték még nincs letárgyalva s azzal védekezett, hogy előbb a Fedák Mihály magyar nemességét kellett tisztázni, ez pedig sok időt vett igénybe. Egyben kimutatja az 1816 október 1-én felvett ideiglenes hagyatéki leltárt, mely szerint a Fedák Mihály kassai háza 4000 frtot ér, ingóságainak elárverezéséből pedig 824 frt folyt be. Ezzel szemben állott 6727 frt adósság, miből az özvegy 2534 frtot már kifizetett s így a házon még mindig 4188 frt teher maradt. Az ingóságokat az iratokhoz csatolt árverési okmány szerint 1815 december 15-én adták el

¹ 1817. 3/9.

Fedák János főhadnagy és Maygruber zászlós árverési biztosok előtt s néhány bútordarabból, egyenruhából, fegyverből és könyvből állottak, melyek között alig akadt értékeesebb darab. A legdrágábban Fedák Mihály aranyórája kelt el, melyért 100 frtot adott az egyik árverező.

Mint hogy a kassai hadbírótság védekezése szerint Fedák Mihály nemességét nem sikerült tisztázni, a katonai törvényszék 1817 május 31-én megkereste a helytartótanácsot, hogy tisztázza ezt a kérdést.¹ 1818 január 24-én kelt a helytartótanács átírt a katonai törvényszékhez, melyben Abaúj vármegye jelentése alapján megállapítja, hogy sem Fedák Mihály, sem ősei nem voltak magyar nemesek.² Ezzel elintézést nyert az a kérdés, hogy a nemesek hatósága, a vármegye, vagy pedig a katonai hatóság hivatott a hagyaték letárgyalására s a katonai hatóság vette a kezébe az ügyet.

1818 április 12-én a Frimont-ezred ismét átírt a katonai törvényszékhez s kérte Fedák Mihály 2000 forintnyi adósságának a hagyatékból való kifizetését. A hagyaték letárgyalását azonban egyre halogatta a katonai törvényszék s eljárását 1818 márczius 28-án kelt előterjesztésében azzal indokolta, hogy régebbi hagyatékokat kell előbb letárgyalni s ez a hagyaték az adósságok miatt úgy sem válik az örökösök előnyére.³ A katonai főtörvényszék azonban más véleményen volt s 1818 április 26-án utasította a budai katonai törvényszéket, hogy 14 napon belül tárgyalja le a Fedák-hagyatékot. A katonai törvényszék ez alkalommal is talált kifogást a tárgyalás elhalasztására s hivatkozott a Frimont-ezred 2000 bankóforintnyi követelésére, melyre nézve az özvegy még nem nyilatkozott. Az özvegygyel tényleg lehetetlen volt érintkezésbe lépni, mert mikor a megkeresés Kassára érkezett, Bécsben járt, Bécsben pedig csak nagysokára találtak rá s hivatalosan megállapították róla, hogy leányával együtt nagy nyomorban él.⁴

¹ 1817. 3/9.

² 1818. 3/142.

³ 1818. 3/142.

⁴ -Dass Sie und ihre Tochter in den elendesten und ärmsten Umständen sich befinden. 1818. 3/142.

A bécsi katonai főtörvényszék nem vette tudásomul a budai katonai törvényszék kifogásait s 1818 október 1-én utasította, hogy a hagyatékot haladéktalanul tárgyalja le. Az özvegy is sürgette a tárgyalást, előbb Bécsben, utóbb Budán járt ez ügyben. A hosszas utánjárásban kimerülve 1818 december 10-én kelt beadványában arra kérte a budai katonai törvényszéket, hogy legalább azt a pénzt adja ki számára a hagyatékból, a mit elhalt ura temetkezési költségei címén kifizetett, mert úton van, állandóan beteges s teljesen pénz nélkül áll.¹ A katonai törvényszék a beadványra kiadta az özvegynek azt a 61 forintot, melyet elhalt ura nyugdíjából pénztárában kezelt s ezzel megszabadult az özvegy siránkozásaitól.

Miután most már a katonai hatóság vette át a Fedák-hagyaték rendezését, mindenekelőtt gyámot rendelt ki a két kiskorú számára. A gyámokkal azonban sok baj volt, mert kivétel nélkül nyugdíjas kassai tisztek voltak, kik korukra, egészségi állapotukra s családi viszonyaikra való hivatkozással egymásután lemondottak a megbízatásról.² Nem is nagyon volt szükség ezekre a gyámokra, mert a gyermekek már közeljártak a nagykorúsághoz. Teréz az iratok mellett fekvő keresztlevél szerint 1793 szeptember 14-én született Károlyvárosban, mint Fedák Mihály huszárórnagy és Kovách Julianna törvénytelen leánya.³ Mihály pedig 1795 október 2-án született Eszéken, mint Fedák Mihály huszáralezredes és Barkassy Borbála törvényes fia.⁴

1819 február 12-én indította meg a gyám beleegyezésével az özvegy a kassai ház eladására vonatkozó eljárást. Kérvényében előadta, hogy a házat elhalt ura 1804-ben vásárolta 1356 forint adóssággal s halála előtt újabb 800 forint adóssággal terhelte meg. Az özvegy is kénytelen volt a házra 1300 forint adósságot felvenni s most összesen 3056 forint teher fekszik rajta,⁵ három esztendei kamathátralékkal egyetemben, a mit csupán az esetben tud tör-

¹ 1818. 3/142.

² 1819. 3/6.

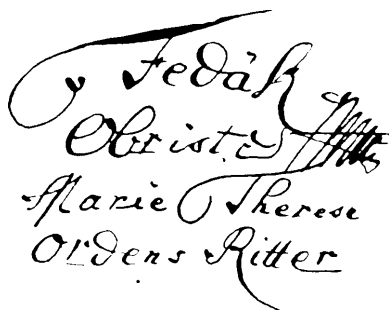
³ 1819. 3/6.

⁴ 1821. 3/20.

⁵ 1819. 3/6.

leszteni, ha a házat eladhatja. A katonai törvényszék csupán az esetben volt hajlandó a ház eladásához hozzájárulni, ha a kassai tanács hivatalosan megállapítja a házon fekvő adósságokat s igazolja a ház rozzant állapotát. A kassai tanács 1819 október 15-én kelt jelentésében kimutatta, hogy a házra 3325 frt adósság van betáblázva, becsértéke pedig 9326 frt. 1819 december 20-iki jelentésében pedig igazolja, hogy a ház javításra szorul.¹

A kassai házon nyugvó terheket növelte a Frimont-ezred 2000 frtos (új pénzben 400 frtos) követelése, mely az 1797 január 31-én kelt a Klausen melletti táborhelyen s melyet az ezred Fedák Mihály sajátkezűleg aláírt elismervényével igazolt. Az elismerényt a valóság bizonyítása czéljából az özvegynek is bemutat-

 Fedák
 Christ. Ritter
 Marie Therese
 Ordens Ritter

ták, a ki elhalt ura aláírását valódinak ismerte el s csupán azt kifogásolta, hogy az elismervény szövege más kéz írása.² Erre a Frimont-ezred követelését 1820 február 17-én betáblázták a kassai házra.

1820 január 24-én végre beleegyezett a budai katonai törvényszék, hogy a kassai Fedák-ház, melyhez szép nagy kert tartozott, elárvereztessék s felhívta a kassai tanácsot, hogy a házat adja el, a befolyt pénzt pedig bocsássa a katonai törvényszék rendelkezésére.³ A kassai tanács nem vállalta az utóbbi rendelkezés teljesítését s hivatkozva az 1741. évi XXXVIII. t.-cizikre kijelentette, hogy az

¹ 1820. 3/124.

² 1820. 2/25.

³ 1820. 3/124.

árverésen befolyt pénzből a házra betáblázott adósságokat kell kifizetni s csupán a fennmaradó összeget bocsáthatja a katonai törvényszék rendelkezésére. Ez álláspontot a katonai törvényszék is kénytelen volt elfogadni s csupán arra helyezett súlyt, hogy a Frimont-ezred követelése is fiztessék ki a ház vételárából.

1820 december 20-án nagy tűzvész pusztított Kassán s ez alkalommal a Fedák-ház is leégett. Ez nagy csapás volt a Fedák-örökösökre, mert a ház értéke tetemesen csökkent s ezt annak köszönhették, hogy a hagyaték letárgyalása emnyi ideig húzódott. Más szempontból is káros volt az örökösökre a tárgyalás halogatása, mert az adósságok kamatait az özvegy nem tudta fizetni s így a hagyatékon nyugvó terhek állandóan szaporodtak. 1821 május 1-re aztán sikerült a házat Ellinger Istvánnak 3000 frtéért eladni, a betáblázott adósságok összege azonban ez ideig már 3135 frtra emelkedett s így 135 frt adósságra már nem jutott fedezet a ház vételárából. A budai katonai törvényszék erre átküldötte Kassára azt a 258 frtot, melyet pénztárában a Fedák Mihály utólag kitultal évjáradékaiból őrzött s így az összes adósságokat ki lehetett fizetni, sőt még az özvegy is kapott a hagyatékából 123 frtot.¹

Ily módon ért véget hét esztendei huzavona után a Fedák-hagyaték tárgyalása. Az özvegy elköltözött Kassáról, a hol elhalt ura sírján kívül immár semmije sem maradt. Vagyona nem lehetett, mert akkor kifizette volna a kassai házon fekvő terheket s Kassán töltötte volna utolsó napjait, a hol csaknem két évtizeden át lakott. Fenntartására csupán az a 200 frt kegydíj szolgált, melyet elhalt ura Mária Terézia-rendi évdíjából kapott.² Ez nagyon szerény összeg volt s ennek megfelelően nem városban, hanem falun telepedett meg, a hol könnyebb volt megélni. Diósgyőrbe költözött tehát s itt lakott holtáig Teréz leányával. Végrendeletét még 1825 július 28-án megírta s ebben minden vagyonát egyetlen leányának hagyta. Fiaról egyáltalában nem emlékezett meg, a miből arra lehet következtetni, hogy ez időben már nem élt. A vagyon, a melyről végrendelezik, nagyon csekély lehetett, mert mentegeti magát, hogy még annyit sem hagyhatott leányának,

¹ 1821. 3/120.

² 1826. 3/317.

mint a menyői elhalt ura után maradt. Diósgyőri házában kívül csupán ingóságairól végrendelezik s felhatalmazza leányát, hogy mindent pénzzé tehesse. Különösen azt köti leánya lelkére, hogy «jó királyunknak» kegyelmét megnyerni igyekezzék, a mi alatt valószínűen kegydíj kiutalványozását érti.

Leánya gondviselését elhalt ura unokatestvérére, Fedák András szirmabessenyői plébánosra bízta, a ki ezt el is vállalta, a mikor azonban az özvegy 1826 október 2-án meghalt, öregségére hivatkozva, elhárította magától a megbízatást. Nem is nagyon volt erre szükség, mert Fedák Teréz anyja halálakor már harmincz esztendő is elmúlt s a maga lábán járhatott. Hogy mi történt vele, arról a katonai törvényszék iratai nem adnak számot, de az bizonyos, hogy szegénységben töltötte életét, mert vagyona nem volt s a férjhezmenés idején már túl volt.

Fedák Mihály egyetlen fiáról Mihályról ugyancsak keveset tudunk, de e kevésből is megállapíthatjuk, hogy nem követte az atya nyomdokait, nem volt jó katona s nem vált atyjához hasonlóan a család díszére. A katonai törvényszék iratai között fekszik minősítési lapja,¹ melyet a Hessen-Homburg-huszárezred nevében báró Simonyi ezredes állított ki 1815 október 20-án. E szerint 1813 szeptember 24-én lépett be az ezredbe mint zászlós s 1813 november 11-én lett alhadnagy. Előbb diák volt s az ezredbe lépésekor 18 éves volt. A minősítés szerint könnyelmű fiatalember volt, kedvelte az italt s adósságokat csinált. Részt vett az 1815. évi hadjáratban, de az ellenség előtt nem tüntette ki magát. Minthogy magaviselete katonai szempontból kifogás alá esett, az ezredparancsnok 1816 február 4-én a katonai törvényszéknek előterjesztést tett, melyben Fedák Mihálynak a katonai szolgálatból való elbocsátását javasolta. Az elbocsátás, úgy látszik, nem következett be, mert még később is mint katona szerepelt a hagyatéki iratokban. Korán elhalt azonban, mert 1825-ben már nem élt.

Fedák Mihály ezr. des arczképe nem maradt a család tulajdonában, pedig mindenestre volt ilyen, mert 1810 november 27-én Stark József Ágoston bécsi akadémiai arczképfestő bepanaszolta a katonai törvényszéknél, hogy 1809 május 5. óta arczképekért

¹ 1816. 5/28.

100 forintjával tartozik s ismételt sürgetései ellenére sem fizet.¹ A feljelentést a budai katonai törvényszék 1810 december 1-én áttette a kassai katonai parancsnoksághoz, a mely előtt Fedák Mihály 1811 január 8-án kijelentette, hogy adósságát eddig azért nem fizette ki, mert a képek nem készültek el teljesen, hajlandó azonban a tartozást kamatostul megfizetni.² Szavát rövid időn belül valóra váltotta, mert a 110 forintot még 1811 január 28 előtt kifizette s ezzel adósságát kamatjaival együtt törlesztette. Ezek az arczképek halála után minden valószínűség szerint egyetlen leánya Fedák Teréz birtokában maradtak s nem kerültek vissza a családhoz, hanem valahol elkallódtak.

Dr. GÁRDONYI ALBERT.

¹ 1810. 2/83.

² 1811. 2/19.